

LEKSIKON IZVJEŠTAJNOG NAZIVLJA (1. DIO)

Miroslav Tuđman, Gordan Akrap, Vedran
Matošić

DOI: 10.37458/nstf.22.1-2.1

Uvod

U današnjem snažno povezanom i uvezanom svijetu, kad se i stručni termini koji su inače donedavno bili rezervirani samo za uporabu u stručnim krugovima, koriste u javnom izričaju, je, više nego ikad do sad, važno razumjeti se. Često se događa da ista riječ, s drugačijim naglaskom i u drugačijem kontekstu može imati bitno različita značenja. Stoga je takve stručne prijevode potrebno prevesti na odgovarajući način uporabom znanja iz te struke, u konzultaciji s jezikoslovcima. Naime, svjedoci smo nekoliko vrlo loših prijevoda engleskih pojmova koji egzistiraju u hrvatskom jeziku nekoliko godina iako su potpuno pogrešni i netočni (uzmimo primjer pojma *cybersecurity* i hrvatskog prijevoda *kibernetička sigurnost* koji je posljedica nepridržavanja i ignoriranja temeljnih postavki u prevođenju stručnog nazivlja – konzultiranje

sa stručnjacima koji se navedenom terminologijom koriste u svakodnevnom radu).

U ovom broju časopisa National Security and the Future, donosimo prvi dio Leksikona izvještajnog nazivlja (nešto više od 120 definicija) kojeg je u većem dijelu autor prof.dr.Miroslav Tuđman. Na njemu je prof.Tuđman, s dužim pauzama, radio skoro 20 godina. U bazi podataka evidentirano je nešto više od 3000 pojmova povezanih s izvještajno-sigurnosnim djelovanjem. Bez obzira radi li se o djelovanju izvještajno-sigurnosnih agencija ili nadležnih policijskih tijela.

Posebno napominjemo da ne pravimo razliku o uporabi ovog nazivlja u civilnim i vojnim institucijama i organizacijama. Također napominjemo da u tekstu korištene spolne odrednice treba uzeti u obzir na način da prikazuju primjenu na oba spola.

Objašnjenje nazivlja temeljeno je na tumačenjima i prijevodima iz vjerodostojnih sličnih rječnika nekoliko država, organizacija i stručnjaka. Znatnu ulogu u sadržaju definicija imalo je i neposredno profesionalno iskustvo autora koji su pojedino nazivlje prilagodili našim prilikama i s našim jezičnim pravilima. Naime, jedan od ključnih pojmova s kojim se svakodnevnom susrećemo, posebno u kontekstu djelovanja izvještajno-sigurnosnih agencija i službi, prijevod je engleskog naziva *intelligence*. Opći prijevod tog pojma je inteligencija. Međutim, u kontekstu djelovanja izvještajno-sigurnosnih službi, prijevod se mora staviti u kontekst i prilagoditi na način da uistinu odražava njegovu bit i smisao.

Kad se takav pojam, kao i drugi slični iz stranih jezika, prevode na hrvatski jezik, neophodno je integrirati znanja različitih stručnjaka. Prof. Tuđman je s prof.Ladanom razgovarao o tom problemu više puta. Iz tih je razgovora proizašao prijevod koji ovdje koristimo:

izvjesnica. Ali tek kao jedan od prijevoda navedenog pojma na engleskom. Naime, intelligence se koristi, u kontekstu izvještajno-sigurnosnog djelovanja, kao naziv za: (a) izvještajno-sigurnosnu organizaciju koja se bavi prikupljanjem podataka i informacija tajnim metodama i sredstvima (opis organizacije); (b) opisivanje izvještajnog ciklusa koji opisuje procese planiranja, prikupljanja, obrade i distribucije prikupljenih podataka, njihovu transformaciju u izvjesnice te distribuciju istih korisnicima (opis djelovanja); (c) kao završni uradak nastao u izvještajno-sigurnosnoj organizaciji koji se distribuira korisnicima (opis znanja). Integracija ta tri značenja, ta tri opisa nudi nam objašnjenje sve složenosti i kompleksnosti prijevoda stručnih termina te način na koji stručni termini trebaju biti uvedeni u hrvatski jezik.

Podrobnije o razlici između obavijesti i izvjesnice, obavještavanja i izvještavanja, te obavještajne i izvještajne službe, može se pročitati u radu: Miroslav Tuđman: *Informacijska znanost i izvjesnice*; Informatologija, Vol 35, broj 4, 2002., str. 244.-251. (https://www.researchgate.net/publication/281107761_Informacijska_znanost_i_izvjesnice)

Upravo smo na temelju tih razmišljanja, zaključaka i prijedloga, u ovom Leksikonu uveli prijevode koji više odgovaraju naravi izvornika na engleskom jeziku: (counter)intelligence: (protu)izvještajni (umjesto protuobavještajni koji također navodimo kako bi pokazali potrebe za promjenama i prilagodbama hrvatskom jeziku).

Druga je pak podloga kad govorimo o obavještajnoj zajednici. Zajednicu čine službe odnosno agencije koje se uglavnom nalaze na istoj razini odlučivanja unutar sustava organizacije neke države. Te službe/agencije između sebe distribuiraju obavijesti kojima druge

obavještavaju o pojedinim osobama, događajima, procesima, djelovanjima i sličnim temama od interesa za domovinsku i nacionalnu sigurnost. Iz toga proizlazi i naziv Obavještajna zajednica, a ne izvještajna.

Bitno je naglasiti, kad govorimo o djelovanju izvještajne agencije da njeni uradci koji se dostavljaju korisnicima, izvjesnice, moraju i trebaju pomoći korisnicima u donošenju pravovremenih, kvalitetnih i učinkovitih odluka. Zato izvjesnice moraju govoriti o budućnosti, o očekujućim ili predviđenim sigurnosnim prijetnjama i rizicima, o namjerama protivnika ili predmeta izvjesnice, o svemu onome što pomaže donositeljima odluka o ispunjavanju postavljenih ciljeva i zadaća. Ovakav pogled na djelovanje izvještajnih i sigurnosnih (protuizvještajnih) službi i agencija ukazuje i na njihovu ulogu u preventivno-represivnom sustavu neke države (prikupljanje, obrada, distribucija i uporaba izvjesnica u poslovnom svijetu ima dodatna ograničenja i pravila koja ovdje nećemo navoditi). Izvještajno-sigurnosne službe/agencije trebaju biti u funkciji donošenja odluka kojima će se na preventivnoj razini neko društvo i država suočavati s prijetnjama. Izvjesnice moraju biti podloga za donošenje odluka o djelovanju. Onog trenutka kad izvješća izvještajno-sigurnosnih službi/agencija govore o prošlim događajima, procesima, događajima i ljudima, prestaju biti izvjesnice nego postaju obavijest koja govori o prošlim događajima.

Povremeno dolazi i do promjene u djelovanju i ulozi izvještajno-sigurnosnih službi ovisno o vrsti, razini i intenzitetu ugroze društva i države. Dobar primjer je angažiranje izraelskih izvještajno-sigurnosnih službi tijekom pandemijske krize u cilju rješavanja izazova povezanih s nabavom, dobavom, distribucijom i uporabom medicinskih i zaštitnih sredstava (više u: *Shlomo Shpiro (2021) Israeli Intelligence and the Coronavirus Crisis, International Journal of Intelligence*

and CounterIntelligence, 34:1, 1-16, DOI: 10.1080/08850607.2020.1805711).

Ovdje posebno želimo naglasiti i otvorena pitanja koja smo imali. Naime, u engleskom jeziku postoji nekoliko različitih pojmova koji se koriste za različite vrste izvora i osoba koje nisu djelatnici izvještajno-sigurnosnih službi, a s njima su povezani na neki od načina i za njih obavljaju, bilo svjesno ili nesvjesno određene aktivnosti ili daju određene informacije.

Izvori obavijesnih podataka neophodnih za rad (protu)izvještajnih službi mogu biti rezultat više različitih modela djelovanja i prikupljanja obavijesti pojedine organizacije. Kad govorimo o ljudskim izvorima, s obzirom na njihovu razinu povezanosti s pokroviteljem [(protu)izvještajnom službom] dijelimo ih u tri jednostavne grupe/kategorije:

- (a) Društvene veze,
- (b) Operativne veze,
- (c) Suradnike.

S obzirom na njihovu svjesnost o i znanje o djelovanju mogu, ali i ne moraju, biti svjesni činjenice da rade za neku (protu)izvještajnu službu.

S obzirom na njihovu ulogu u procesu prikupljanja obavijesnih podataka možemo ih podijeliti u više različitih kategorija kako je to navedeno u brojnim primjerima Leksikona. Tako da svaka od gore navedenih kategorija koja ovisi o razini povezanosti s pojedinim pokroviteljem može imati drugačiju ulogu u izvještajnom procesu i ciklusu.

Svjesni smo činjenice da se jezik stalno razvija, da se razvojem novih tehnika i tehnologija, procesi prikupljanja, obrade i distribucije obavijesti i izvjesnica

prilagođavaju novim stvarnostima. Stoga dolazi do pojave novih pojmova, novog nazivlja u prvenstveno engleskom jeziku koje treba racionalno, točno i kvalitetno prenijeti u hrvatski jezik.

U sljedećim ćemo brojevima časopisa nastaviti s objavljivanjem dijelova Leksikona izvještajnog nazivlja. Bez obzira na sadržajnost baze nazivlja nastale prvenstveno radom prof. Tuđmana, slobodni smo za sve prijedloge, komentare i mišljenja kako bi ovaj rad imao veću i bolju kvalitetu, pouzdanost, relevantnost i učinkovitost.

A

Adaptacija ugradnja prikrivenog prislušnog sredstva/cjeline u pojedini predmet/objekt ili grupu predmeta, u cilju dobivanja korisnih obavijesti neophodnih i pogodnih za daljnje korištenje u analitičkom i operativnom radu. Jedna od metoda i sredstava tajnog prikupljanja podataka i informacija.

B

Baza izvještajnih podataka (baza obavijesnih podataka, baza podataka izvjesnica, svi izvještajni podaci i gotovi izvještajni uradci određene izvještajne službe.

Bezlična veza (Posredna neosobna veza, eng. impersonal connection) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za oblik veze koja se ostvaruje bez osobnog odnosa (bez osobnog kontakta) sudionika u izvještajnom djelovanju. Ovisno o korištenim sredstvima postoje različite vrste takvih veza, tj. posredstvom: radija, signala, pošte, telegrafa, poruka, simbola, novina, spremnika, itd.

Bijela propaganda (bijela promičba, eng. white propaganda) promičba što ju širi i priznaje poznati pokrovitelj ili akreditirana agencija. Bijela propaganda ne smatra se prikrivenim pothvatom.

Bitni elementi obavijesti (eng. essential elements of information) ključni dijelovi obavijesti koji se tiču npr. stranih sila, snaga, ciljeva i prirodne okoline, a presudni su za donošenje pravovremenih i ispravnih odluka.

Borbene izvjesnice (bojne izvjesnice, eng. combat intelligence) izraz koji se koristi u dva različita značenja: 1) kao dio vojnog taktičkog izvješćivanja izraz se koristi za podatke koji nisu prošli postupak vrednovanja i zato ti podaci nisu izvjesnice u pravom smislu; Izraz

označava podatke od kratkotrajne vrijednosti koji mogu biti od važnosti za taktičku situaciju te se moraju odmah proslijediti nižim zapovjednicima: borbene obavijesti mogu se koristiti bez obrade za potrebe neposredne topničke vatre ili razmještaj postrojbi na bojišnici; 2) Bobbene izvjesnice su znanje o neprijatelju, vremenu, zemljopisnim značajkama terena i drugim datostima neophodnim i potrebnim zapovjedniku za planiranje i vođenje borbenih operacija. Vidi: taktičke izvjesnice, borbene obavijesti.

Borbene obavijesti (eng. combat information) izraz iz vojnog taktičkog izvješćivanja koji se odnosi na sirove podatke (važne za npr. topničku vatra, razmještaj postrojbi, i sl.) što se prosljeđuju neposredno borbenim postrojbama i njihovim zapovjednicima bez tumačenja, raščlambe, i povezivanja s ostalim podacima; zbog njihove važnosti za taktičku situaciju i kratkotrajne uporabne vrijednosti ne mogu se pravovremeno obraditi u taktičke izvjesnice.

Brifiranje (upute, naputak, kratko informiranje, eng. briefing) postupak iznošenja obavijesnih podataka ili uputa o određenom problemu; informiranje radi pripreme osobe za određenu zadaću s opisom cilja, uvjeta i situacije koju može očekivati, te s uputama o metodama koje treba primijeniti da bi postigla željene učinke.

C

Cilj (meta, eng. target) 1) u izvještajno-sigurnosnoj terminologiji cilj je zemlja, područje, instalacija, organizacija, oružani sustav, vojna sila, politička ili ekonomska situacija, signal, osoba, ili neki drugi entitet protiv kojeg je usmjerena izvještajna operacija. 2) kada se koristi kao vojni izraz, cilj je entitet kojeg treba uništiti; cilj je krajnji rezultat kojem se teži u ratu, borbi, ili operaciji. Zavisno od snaga koje se angažiraju i krajnjeg

rezultata koji se želi postići, cilj može biti strategijski, operativni i/ili taktički. Ovisno o kontekstu, cilj označava geografsko područje, kompleks ili instalaciju koji su planirani za zarobljavanje ili uništavanje vojnom silom, ili područje koje će biti izloženo paljbi.

Cilj ometanja (eng. jamming target) u elektroničkoj borbi, svaki sustav prijemnika ili skup sustava prijemnika koji je predviđen za ometanje.

Ciljana prostorija - prostorija u kojoj će se obavljati određeni nadzor.

Cinkaroš (doušnik, eng. Snitch Jacket) naziv se koristi u tajnom operativnom radu kao sredstvo za neutralizaciju nekog izvora tako što mu se prilijepi oznaka informator ili potkazivač kako mu se više ne bi vjerovalo, odnosno kako bi ga se diskreditiralo u određenim krugovima.

Crna propaganda (crna promičba, eng. black propaganda) je patvorina, dezinformacija stvorena i plasirana s namjerom da se njezino objavljivanje pripíše neprijateljskoj strani; odnosno, crna je propaganda prikiveni pothvat kojim se želi, kao njenim ishodištem, prikazati izvor koji to nije. Stvarni izvor crne propagande je teško utvrditi.

Č

Časnik za operacije (operativni časnik, operativni djelatnik, operativac, eng. case officer) djelatnik (protu)izvještajne organizacije koji je odgovoran za pronalaženje, pridobivanje i vođenje izvora.

D

Debrifiranje (ispitivanje, eng. debriefing) postupak prikupljanja obavijesnih podataka putem intervjua ili razgovora; naziv se koristi kao opći obavijesni pojam u

dva različita značenja: 1) detaljno ispitivanje izvora (ili osobe umiješane u izvještajnu situaciju ili operativni interes) koji je svjestan ispitivačevog interesa za obavijesne podatke; svrha je ispitivanja doći do što točnijeg i potpunijeg izvješća o svim okolnostima u svezi s operativnim ili (protu)izvještajnim interesima. 2) prikupljanje obavijesnih podataka putem ispitivanja. Međutim osoba koja sudjeluje u razgovoru nije upoznata, ili nije svjesna, ispitivačevog (pravog) interesa za obavijesnim podacima.

Defanzivna funkcija paravana (prikrivke) kada paravan (prikrivka) priječi otkrivanje operativne djelatnosti ili kompromitaciju izvora i/ili operativnog časnika.

Dezinformacija (fr. des-uništavanje, sprječavanje i lat. informatio) - lažno priopćavanje, netočan podatak, nazovi informacija. Može biti izmišljena, djelomično netočna ili miješanjem drugih činjenica i komentara izvrnuta obavijest s namjerno promijenjenim kontekstom i kao takva prihvatljiva za cilj kojem je namijenjena.

Dezinformiranje plansko smišljeno i organizirano djelovanje u miru i ratu, širenje i davanje dezinformacija da bi se protivnik i neprijatelj doveo u zabludu o stvarnoj situaciji ili određenom podatku i time naveo na donošenje pogrešnih odluka, odnosno na pogrešku i poduzimanje određenih aktivnosti ili suzdržavanje od njih - sastoji se od planskog i sistematskog davanja i širenja lažnih informacija i poduzimanja drugih mjera u obmani neprijatelja.

Domovinska sigurnost (eng. Homeland security) predstavlja koncept integriranja znanja, sposobnosti, vještina i mogućnosti tijela i institucija koje su dio sustava nacionalne sigurnosti potpomognutog s akademskim, privatnim, javnim, civilnim, nevladinim

sektorom u procesima izrade analiza klasičnih i hibridnih rizika i prijetnji, akcijskih planova za suočavanje s njima te djelovanja u slučaju kad sustav nacionalne sigurnosti više nije u stanju pružiti odgovarajući odgovor na izloženost pojedinim prijetnjama i rizicima. Domovinska sigurnost podrazumijeva integrirani, pravilno vođeni i upravljani odgovor cijelog društva na pojedine rizike i prijetnje.

Doušnik (eng. informer) osoba koja namjerno dostavlja policiji ili sigurnosnoj službi obavijesti o sumnjivim osobama ili aktivnostima, obično za novčanu nagradu. Vidi: informator.

Društvena veza (neslužbena veza, eng. social connection, unofficial connection) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za vezu operativca sa kojom on uspostavlja odnos kroz neslužbene i društvene kontakte. Vidi: veza, operativna veza, izvor, suradnik.

Državna tajna / Vrlo tajno (eng. state secret) podaci su koji su za to nadležnim zakonom, drugim propisom ili općim aktom nadležnog tijela određeni državnom tajnom, te otkrivanjem kojih bi nastupile štetne posljedice za nacionalnu sigurnost ili nacionalni interes.

Državna tajna obuhvaća podatke koji se odnose na: 1. vojne, političke, gospodarske i druge procjene od osobite važnosti za obranu, nacionalnu sigurnost ili nacionalne interese Republike Hrvatske, 2. planove obrane, mobilizacijske planove i ratni ustroj Republike Hrvatske, 3. planove obrane trgovačkih društava i drugih pravnih osoba koje su od osobitog značenja za obranu Republike Hrvatske, planovi proizvodnje oružja, ratne tehnike i streljiva te poblizi podaci o provedbi tih planova, 4. vrste, ukupne količine i razmještaj robnih zaliha nužnih u slučaju rata te na mogućnosti ratne proizvodnje, 5. stožerne raščlambe i ocjene stanja

priprema za obranu Republike Hrvatske, 6. planove priprema i uređenja državnog teritorija za potrebe obrane Republike Hrvatske, 7. objekte od osobitog značenja za nacionalnu sigurnost i obranu Republike Hrvatske, 8. znanstvene i tehničke izume od osobitog značenja za nacionalnu sigurnost i obranu Republike Hrvatske, 9. procjene, raščlambe i pojedine djelatnosti (protu)izvještajnih tijela i službi sigurnosti od osobitog značenja za nacionalnu sigurnost i obranu Republike Hrvatske, 10. ustroj sustava kriptološke zaštite, kriptološke sustave, planove, sredstva, pravila i postupke provedbe kriptozastite za potrebe javnih tijela te drugih pravnih osoba od posebnog značenja za Republiku Hrvatsku, 11. podatke o ukupnom stanju rudnih zaliha od strategijskog značenja za Republiku Hrvatsku - zalihe obojenih, rijetkih ili plemenitih metala, radioaktivnih elemenata, plina i nafte, 12. otkrića i pronalasci koji imaju veliko vojno i znanstveno te gospodarsko značenje, 13. podaci o ustroju, sastavu, brojnosti, opremljenosti i razmještanju djelatnika (protu)izvještajnih službi, oružanih snaga i redarstvenih vlasti Republike Hrvatske (*prema Zakonu o tajnosti podataka (NN 79/07) u Hrvatskoj je u službenoj uporabi nova klasifikacija označavanja tajnosti podataka. Nekadašnja oznaka Državna tajna danas odgovara razini tajnosti Vrlo tajno*).

Dvije razine niže (eng. two-levels-below) utvrđuje načelo prema kojem svaka organizacijska jedinica vrši raščlambu podataka za potrebe svojih organizacijskih jedinica koje su organigramom smještene na dvije razine niže u odnosu na nju.

Dvojna kombinacija (dvostruki izvor, eng. double agent) naziv se koristi u prikrivenom i tajnom operativnom radu. Dvostruki izvor, u prošlosti, bila je osoba koja je istovremeno radila za dvije strane, a da ni jedna strana nije znala da radi za drugu. Danas, dvojna

kombinacija označava osobu koja radi za dvije strane, ali je lojalna samo jednoj strani; zadaća te osobe je da jednu stranu zavara krivim obavijestima (plasiranim dezinformacijama prikrivenim istinitim informacijama koje također dostavlja), a da za drugu prikupi istinite obavijesti o prvoj strani. Dvojna kombinacija je jedan od najopasnijih poslova u izvještajno-sigurnosnom radu jer se mora stalno dokazivati neprijateljskoj organizaciji i dostavljati im minimum uporabljivih obavijesti kako bi otklonio sumnju, a pritom ne smije ugroziti svoju službu i njezine interese; zato je stalno izložen psihološkim pritiscima i fizičkoj opasnosti. Vidi: izvor, suradnik, suradnik potpore, suradnik utjecaja, dvojniki, ilegalac, informator, operativna kombinacija, pridobivanje izvora, pridošlica, provala, provaljeni izvor, provokator, suradnička mreža, smutljivac, ubačeni izvor, žrtvovani izvor, vjerodostojnost izvora, pseudonim, posebne operacije.

Dvojniki (dvostruki izvor, eng. doubled, dual agent) naziv se koristi u prikrivenom i tajnom operativnom radu. Dvojniki je izvor koji prosljeđuje patvorene obavijesti (dezinformacije) svojoj matičnoj organizaciji, a te poruke obično priprema služba koja je preuzela kontrolu nad njim.

E

Elektroničke izvjesnice (eng. electronic intelligence - ELINT) vrsta tehničkih i izvještajnih obavijesti polučeni iz elektromagnetskih zračenja ali koje ne obuhvaćaju ni komunikacijske izvjesnice ni izvještajne obavijesti od atomskih detonacija i iz radioaktivnih izvora. U taktičkom izvještajnom djelovanju, izraz označava prikupljanje obavijesti o elektroničkim sustavima neprijatelja, obično o sustavima elektroničkih protumjera i drugim elektroničkim zračenjima, dakle ne-komunikacijskim

signalima, a kako bi se odredile namjere, mogućnosti i lokacije te značajke i funkcija opreme protivnika.

Elektronički nadzor (eng. electronic surveillance) naziv ima više značenja: 1) elektronički nadzor označava legalni proces i uporabu odgovarajućih tehničkih sredstava te djelovanje nadležnih državnih službi u cilju presretanja i praćenja elektroničkih komunikacija. U tajnom operativnom radu naziv ima dva značenja: 1) elektronički nadzor znači uporabu elektroničkih sredstava za prisluškivanje komunikacija u situaciji kada subjekt niti pristaje niti zna da se njegov razgovor sluša; 2) elektronički nadzor označava pribavljanje ne-javnih poruka upućenih elektroničkim sredstvima ali bez dopuštenja osobe koja sudjeluje u elektroničkoj komunikaciji; odnosno u slučaju ne-elektroničke komunikacije, bez dopuštenja osobe koja sudjeluje u komunikaciji. Pojam ne uključuje uporabu radiogoniometrijske opreme.

Elektroničko izviđanje (EI) aktivnost kojom se otkrivaju, raščlanjuju i obrađuju strani izvori elektromagnetskog zračenja i podaci o neprijateljskoj teritoriji. Viši pojam: elektroničko djelovanje; niži pojam: elektroničko izviđanje veza (SIGINT), elektroničko izviđanje ciljeva i teritorija, elektroničko izviđanje nekomunikacijskih signala (ELINT), radio smjerenje, tehnička analiza signala.

Energetske izvjesnice (eng. energy intelligence) izvjesnice koje se odnose na tehničke, gospodarske i političke mogućnosti i programe stranih zemalja, a važni su za razvitak, uporabu, distribuciju ili prodaju osnovnih ili razvijenih energetske izvora i tehnologija. Energetske izvjesnice posebno su usmjerene na: položaje i veličinu inozemnih energetske izvora; korištenje i namjenu izvora; energetske politiku, planove i programe stranih zemalja; novih ili usavršenih inozemnih energetske izvora

tehnologija; gospodarske i sigurnosne vidove s opskrbom, proizvodnjom, distribucijom, uporabom, energije u inozemstvu ili u matičnoj zemlji od strane stranih subjekata.

F

Fotografske izvjesnice (svjetlopisne izvjesnice, eng. photographic intelligence - PHOTOINT) vrsta slikovnih izvjesnica što se prikupljaju snimanjem ciljeva i teritorija neprijatelja iz zraka, a obrađene snimke se klasificiraju i vrednuju za izvještajne uporabe.

G

Gospodarstvene izvjesnice (gospodarske obavijesti, eng. economic intelligence) dio su strategijskih izvjesnica. Kao vrsta izvjesnica obuhvaćaju podatke o proizvodnji, raspodjeli i potrošnji dobara i usluga, rada, financija, troškova i drugih vidova nacionalnog gospodarstva ili međunarodnog gospodarskog sustava. Četiri su sastavnice gospodarskih izvjesnica: gospodarski rat - obavijesti o diplomatskim ili financijskim koracima i pritiscima koje zemlja može poduzeti da potakne neutralne zemlje da obustave trgovinu s neprijateljima; gospodarska ranjivost - stupanj na kojem će vojska neke zemlje biti onesposobljena gubitkom sirovina, potpore i opreme: proizvodnja - obavijesti o tehnologijama, opremi, logistici i sirovinama; izvori gospodarske moći - bilo koja sredstva na kojima neka zemlja podržava i temelji svoje gospodarstvo.

Gotove izvjesnice (eng. finished intelligence) općenit naziv za izvještajni uradak koji nastaje kao ishod proizvodnje u izvještajnom krugu. Izvještajni podatci koji su "vrednovani, rasčlanjeni, objedinjeni, protumačeni i oblikovani za opticaj". Vidi: izvještajni krug.

Građenje odnosa (eng. development) naziv se koristi u izvještajno-sigurnosnom radu za relativno dugotrajno njegovanje i razvijanje odnosa između djelatnika izvještajne organizacije i potencijalnog izvora, što bi nakon temeljite provjere i procjene trebalo, ovisno o rezultatima te provjere, moglo završiti pokušajem vrbovanja kandidata. Vidi: vrbovanje izvora, ophođenje s izvorom, procjena, suradnik.

H

Hladni pristup (eng. cold approach) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za pokušaj pridobivanja izvora da radi za (protu)izvještajnu organizaciju, ali bez prethodne pripreme i procjene da će on/ona prihvatiti ponudu. Hladni pristup je rizična operacija s malom vjerojatnošću na uspjeh. Vidi: izvor, suradnik, operativac, obrađivanje, dvojna kombinacija, informator, pridobivanje, posebne operacije.

Horizontalno segmentiranje postupak kojim se postiže da izvor zna što manje o vlastitom voditelju ili drugim voditeljima i po svoj prilici ništa o voditeljevima pretpostavljenima.

I

Ilegalac (ilegalni izvor, eng. illegal, illegal agent) u (protu)izvještajnom i prikrivenom operativnom radu: 1) naziv za časnika ili djelatnika izvještajne službe poslanog u inozemstvo bez mogućnosti ili dozvole da uspostavi vezu sa službom koja ga je poslala, odnosno s vladom pokroviteljem njegove službe. 2) naziv za izvora kojeg vodi i nadzire rezident, ili središnjica izvještajne službe; dakle, izvor koji nema mogućnost ili dozvolu izravnog kontaktiranja s izvještajnom službom.

Ilegalni prikriv (ilegalni paravan, ilegalna krinka, eng. illegal cover) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom

operativnom radu nekih stranih službi (a u ruskom jeziku kao sinonim za neslužbeni prikrić) za prikrić koji u pravilu uključuje preuzimanje nacionalnosti treće zemlje, ilegalne dokumente ili legalne dokumente nelegalno nabavljene uz potpuno dijeljenje od pokroviteljstva matične službe, odnosno zemlje.

Informator (dojavnik, eng. informant) naziv se koristi u potajnom i prikrićenom operativnom radu. Ima tri značenja: 1) osoba koja svjesno ili nesvjesno daje obavijesti izvoru, službi ili policiji; 2) u izvješćivanju, osoba koja se citira kao izvor od kojeg je dobivena obavijest; 3) osoba koja pribavlja obavijesti za izvještajnu službu s namjerom da taj odnos ostane povjerljiv, a njezin identitet zaštićen.

Inozemne izvjesnice (inozemni izvjestci, eng. foreign intelligence) izraz koji se koristi u više različitih značenja: a) izvjesnice prikupljene od strane obavještajne zajednice u stranoj zemlji; b) proizvod koji je rezultat prikupljanja, vrednovanja, raščlambe, povezivanja i tumačenja obavijesnih podataka o nekoj stranoj sili, međunarodnim političkim i gospodarskim odnosima, a od interesa su za nacionalnu sigurnost; c) obavijesti koje obuhvaćaju sposobnosti, namjere i djelovanje neke strane sile protiv nacionalnih interesa, kao i obavijesti koje se odnose na sposobnost zaštite nacionalnih interesa od stvarnih ili potencijalnih ugroza neke strane sile ili zaštite od djelovanja neke strane izvještajne službe; d) obavijesti koje se odnose na sposobnosti, namjere i djelovanje stranih sila, organizacija i pojedinaca ali nisu obuhvaćene i obavijesti protuizvještajnog djelovanja - izuzev obavijesti o međunarodnom terorističkom djelovanju.

Izvjesnica (izvjestak, izvjestnica, obavještajni podatak, obavijest, eng. intelligence) uradak koji nastaje kao učinak (izvještajnog) procesa, prikupljanja, obrade,

rašćlambe, povezivanja, vrednovanja i tumačenja raspoloživih obavijesti što se odnose na pojedine događaje, procese, osobe, strane zemlje ili područja. Izvjesnica se razlikuje od obavijesti i izvještajne obavijesti; obavijest je nevrednovana građa svake vrste. Izvještajna obavijest je obavijest prikupljena izvještajnim djelovanjem, ali koja još nije obrađena, a može biti od vrijednosti u izradi izvjesnica. Izvjesnica je dokument koji ukazuje na izvjesnost da će se njen sadržaj dogoditi. Izvjesnica predstavlja podlogu za donošenje relevantnih odluka o (ne)djelovanju.

Izvjesnica je uradak ili (sa)znanje što nastaje u kružnom izvještajnom procesu (vidi: izvještajni krug). Tri su odrednice presudne za nastanak izvjesnica, odnosno izvjesnica je uradak: a) saznanja (znanja što ga jedna država i njene institucije moraju imati radi donošenja mjerodavnih odluka), b) organizacije (ustanova, službi i ljudi koji tragaju za određenom vrstom znanja), c) djelatnosti (djelovanja na prikupljanju, vrednovanju, istraživanju, raščlambi i prikazu).

Postoje različite vrste i podjele izvjesnica, koje uključuju i: akustičke (zvučne), temeljne, životopisne, kartografske, bojne, komunikacijske, protuobavijestne, krizne, trenutne, tuzemne, gospodarske, elektroničke, elektro-optičke, energetske, prosudbene, gotove, strane protuobavijestne, inozemne, zemljopisne, ljudske, slikovne, združene, laserske, mjeridbene i znakovne, medicinske, vojne, nacionalne, nuklearne operacijske, optičke, fotografske (svjetlopisne), političke, potvrđene, radarske, zračenjske, sirove, znanstvene i tehničke, signalne (znakovne), sociologijske, strategijske, taktičke, ciljne, tehničke, telemetrijske kao i izvjesnice (državnih) ministarstava, signalne izvjesnice inozemnih instrumenata, izvjesnice o nuklearnoj proliferaciji.

Izveščivanje (podnošenje izvjesnica, eng. intelligence reporting) pripremanje i slanje izvjesnica u obliku različitih izvješća, ovisno o korisnicima, svim dozvoljenim sredstvima. Najčešće, izraz se koristi za operativne izvjestke i njihovo slanje u središnjice, tako da sastavni dijelovi izvjesnica (a njihova struktura je unaprijed propisana) mogu doći svaki na svoje odredište unutar središnjice ili sustava za obradu.

Izveštajni podatak (eng. Intelligence data) je svaki podatak koji izvještajna i/ili sigurnosna služba prikuplja s ciljem ispunjavanja svojih zadaća. Nadležni ustrojbeni dijelovi izvještajne/sigurnosne službe rade procjenu podatka, daju njegovu vrijednosnu ocjenu (ovisno o kvaliteti i vremenu dobivanja istog) te, zajedno s drugim prethodno prikupljenim i obrađenim dodatnim i drugim podacima, rade izvještajne uratke koji se upućuju korisnicima. Izvještajni podatak može biti, ovisno o značaju i namjeni, taktičkog, operativnog i strategijskog značaja.

Izveštajni podatak taktičkog značaja - (eng. Intelligence data of tactical significance) svaki podatak niže razine značaja od podatka operativnog značaja. U vojnoj terminologiji označava sve podatke koji se odnose na taktičke snage i mogućnosti protivnika. Organizira se na razini taktičkih postrojbi.

Izveštajni podatak operativnog značaja (eng. Intelligence data of operational significance) svaki podatak temeljem kojeg se može raditi daljnje planiranje i izvođenje operativnog djelovanja, a u skladu s ranije određenim ciljevima i zadaćama, na operativnoj razini. U vojnoj terminologiji, radi se o podatku koji govori o protivniku, odnosno o njegovoj jačini, rasporedu i sastavu snaga, zamislama i namjerama djelovanja, stanju morala, prometnoj i komunikacijskoj infrastrukturi na operativnim pravcima.

Izveštajni podatak strategijskog značaja (eng. Intelligence data of strategical significance) svaki podatak prema kojem se može, pravovremeno i točno, odrediti ključne, strateške namjere osoba, grupa, zajednica, društava, vlada koje su predmet djelovanja izvještajne i/ili sigurnosne službe. Prikupljanje ovih podatak se provodi trajno, u mirnodopskim i u ratnim uvjetima, i to svim sredstvima koja stoje na raspolaganju. U vojnom smislu označava podatke o gospodarskim, političkim, vojnim, moralnim mogućnostima protivnika; o njegovim stvarnim namjerama i mogućnostima korištenja ratnog potencijala. Vođenje procesa prikupljanja podataka ove naravi organiziraju i vode najviši organi u Glavnim stožerima, odnosno zapovjedništvima grana vojske.

Izveštajni uradak (obavještajni proizvod) ishod je izvještajne raščlambe. To je gotova izvjesnica koja je pripremljena za distribuciju nadležnom korisniku. Vidi: Izveštajni krug, izvjesnica, izvještajna proizvodnja.

Izveštajni zemljovid (eng. intelligence map) bilo koja vrsta zemljovida (pomorski, topografski, putni,) na kojem su, označeni posebnim znakovljem navedenim u kazalu, uneseni podaci operativno-taktičke naravi kao i izmjene u bojnim djelovanjima.

Izvor (suradnik, agent, djelar, eng. Source, Agent; lat. Agere (baviti se, raditi), lat. Agens, gen. Agentis, onaj koji radi, onaj koji izvršava); u užem značenju: 1) osoba koja je svjesna da poduzima tajnu djelatnost u ime pokrovitelja i koja se u značajnom stupnju podvrgava kontroli (protu)izvještajne organizacije; 2) osoba koja po nalogu izvještajne ili sigurnosne službe svjesno, tajno i organizirano prikuplja, ili pomaže u prikupljanju, tražene obavijesti u (protu)izvještajne svrhe; 3) osoba koja se koristi za prikupljanje izvještajnih podataka, a da toga nije ni svjesna. Izvori mogu biti, ovisno o statusu,

razvrstani u najmanje tri kategorije (od najlabavije do najčvršće institucionalizirane veze između izvora i izvještajno-sigurnosne organizacije): društvene veze, operativne veze, suradnik.

Izvor (agent) nije djelatnik, službenik ili ugovorni djelatnik (protu)izvještajne službe, premda neke od njih (npr. FBI) izraz agent koriste za svoje djelatnike. U međunarodnom pravu, agent je naziv za osobu kojoj država ili neka međunarodna organizacija povjerava određenu funkciju, neovisno o tome je li ta funkcija stalnija ili kratko trajnija, obavlja li se za neku nagradu ili ne, i što je stvarni sadržaj i zadatak te funkcije. Od 17. stoljeća diplomatski agent naziv je za predstavnika strane države. U 18. st. agent je opunomoćeni predstavnik neke strane države u političkim odnosima. Naziv se koristi i za predstavnika trgovačkog društva, kompanija, i sl.; Bečkom konvencijom iz 1815. „diplomatski agenti“ se dijele na tri kategorije: (a) veleposlanike i nuncije, (b) opunomoćene poslanike i ministre stranih država, (c) opunomoćene predstavnike ministarstava vanjskih poslova. Od 1860., izraz "vojni agent" koristi se za vojno -diplomatskog predstavnika u veleposlanstvu ili misiji. Bečkom konvencijom o diplomatskim odnosima iz 1961. "diplomatski agent" opći je naziv za diplomatskog predstavnika i člana diplomatskog osoblja veleposlanstva ili misije.)

Izvor kurir (izvor kurir, teklić, eng. courier) u tajnom i prikrivenom operativnom radu naziv se koristi za glasnika zaduženog za siguran fizički prijenos i dostavu dokumenata i materijala. Izvor-kurir je osoba koja odlazi u treće zemlje radi uspostave kontakta sa sudionicima u (protu)izvještajnom radu; obično bi to postajao veznik nakon što je uspješno uspostavio kontakt s određenom osobom. Vidi: izvor, suradnik, suradnik - veznik.

Vidi: izvor, izvor utjecaja, dvojna kombinacija, dvojnik, ilegalac, informator, lažni izvor, operativna kombinacija, pridobivanje agenata, provala, provaljeni izvor, provokator, suradnička mreža, smutljivac, ubačeni izvor, žrtvovani izvor, vjerodostojnost izvora, pseudonim, posebne operacije.

Izvor nazočnik (izvor na mjestu, prisutnik, eng. agent in place) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za osobu koja ima pristup obavijestima ili tajnim podacima u svojoj radnoj okolini, a spremna je ostati u toj okolini i te obavijesti davati stranoj izvještajnoj organizaciji; (protu)izvještajni prodor i pridobivanje izvora u organizacijama, državnim tijelima, službama, udrugama ili skupinama koji imaju uvjeta i pristupa podacima na svom radnom mjestu, a od interesa su za izvještajnu organizaciju. Vidi: izvor, pozicija, operativna pozicija.

Izvor obavještajac (eng. action agent) naziv se koristi u prikrivenom operativnom radu za suradnika koji ima pristup, ili djeluje protiv cilja; izvor koji prikuplja podatke iz djelokruga rada (protu)izvještajne organizacije. Vidi: izvor, suradnik.

Izvor potpore (eng. support agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za izvora koji nije izvor obavijesti već služi kao ispomoć u operacijama, a za potrebe povremenog i privremenog unajmljivanja sigurnih kuća, automobila, poštanskih pretinaca, dokumenata i drugih sličnih zadaća. Zadaća je i osiguravanje boravka operativca, odlaganje i čuvanje dokumentacije ili tehničkih sredstava, i sl. Vidi: izvor, suradnik.

Izvor pristupa (eng. access agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za osobu koja se uglavnom koristi za skupljanje korisnih operativnih obavijesti (biografskih, osobnih, poslovnih,

motivirajućih) od važnosti za pridobivanje ciljanih osoba za budući operativni odnosno agenturni rad. Neke službe koriste izvore pristupa samo za prikupljanje obavijesti o cilju jer imaju ili mogu imati pristup ciljanim osobama, dok druge pak službe koriste izvore pristupa i za uspostavljanje veza s ciljanim osobama.

Izvor putnik (legalni putnik) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za izvora: 1) koji periodički putuje po planiranim rutama od izvještajnog interesa, a radi prikupljanja obavijesnih podataka i obavljanja drugih zadaća; 2) osoba koja ulazi u protivnikovo, neprijateljsko, zabranjeno područje s ciljem prikupljanja obavijesnih podataka ili kao potpora provedbi operativnih zadaća (ovisno o uvježbanosti, zadaća može biti od fotografiranja do pridobivanja/vrbovanja osobe koja ne može napustiti vlastitu zemlju.)

Izvor sakupljač (eng. collection agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za najvažniju kategoriju izvora koji skuplja obavijesne podatke kao odgovor na specifične zahtjeve za izvjesnicama. Izvor sakupljač ima pristup izvoru obavijesti (ključnoj instituciji, djelatnosti ili osobama) kao i mogućnost i sposobnost prikupljanja te obavijesti.

Izvor veznik (veznik) naziv se koristi u prikrivenom operativnom radu za izvora čija je zadaća održavanje veze između sudionika u izvještajnom djelovanju; posrednik u procesu razmjene izvjesnica i naputaka s ciljevima i zadaćama za djelovanje drugih agenata; suradnik (protu)izvještajne službe koji je ostvario kontakt s određenom osobom u interesu službe, a s kojom služba ima namjeru uspostaviti vezu.

J

Javne izvjesnice (otvorene izvjesnice, eng. overt intelligence, open source intelligence, OSINT) obavijesti što se prikupljaju otvoreno, iz javnih ili otvorenih izvora.

Javne obavijesti (eng. public information) sa stajališta nacionalne sigurnosti, obavijesti koje su vojne ili sigurnosne po svom sadržaju, ali čije objavljivanje u javnim medijima nije nespojivo sa sigurnošću, već se njihovo objavljivanje smatra poželjnim ili pak ne postoji prigovor na agenciju koja ih je objavila.

K

Konzervirani izvor naziv se koristi u tajnom i prikriivenom operativnom radu za izvora kojem je naloženo od operativnog časnika ili izvještajne organizacije koji ga drži na vezi, da prekine sve aktivnosti na pribavljanju podataka i održavanju veze sa pokroviteljem kako bi se sačuvao od otkrivanja (protu)izvještajne službe.

M

Mrtva javka (eng. dead drop) naziv se koristi u prikriivenom operativnom radu za mjesto ili spremnicu gdje agenti i operativni djelatnici/časnici mogu ostaviti, odnosno preuzeti/podići proslijeđene poruke ili materijale, tako da se izbjegne njihov neposredni susret. Vidi: susret, javka, živa javka, poštanski sandučić, živi poštanski sandučić.

N

Nacionalna kritična infrastruktura (NKI) predstavlja imovinu, sustav ili njihov dio koji se nalazi u državi i neophodan je za održavanje vitalnih društvenih funkcija, zdravlja, sigurnosti, zaštite, gospodarske i socijalne dobrobiti ljudi, čiji bi poremećaj rada ili čije bi uništenje,

kao posljedica neuspjelog održavanja tih funkcija, mogao prouzročiti znatan negativan učinak (ljudski, materijalni, psihološki) u državi.

Nacionalna sigurnost (državna sigurnost, eng. national security) je teritorijalna cjelovitost, suverenitet i sloboda međunarodnog djelovanja države. Izvještajno djelovanje povezano s nacionalnom sigurnosti obuhvaća sva informacijska, vojna, gospodarska, politička, znanstvena, tehnološka i druga djelovanja stranih vlada ili organizacija i grupa koja predstavljaju stvarnu ili potencijalnu opasnost interesima države. Pojam se definira kao zbirni termin koji uključuje i obranu države i vanjskopolitičke odnose.

Nacionalna strategija (državna strategija, eng. national strategy) umijeće i znanje razvijanja i korištenja političkih, gospodarskih i psiholoških snaga države, zajedno s njezinom vojnom silom, tijekom rata i mira, a kako bi se ostvarili nacionalni ciljevi.

Načela državne politike (državna načela, eng. national principles) naziv se često koristi u formuliranju politike nacionalne sigurnosti. Načela državne politike su osnovna i trajna načela ponašanja ili utvrđena pravila za djelovanje koji su bitna oznaka ponašanja države.

Nadzirani izvor (kontrolirani izvor, eng. controlled agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za izvora koji je pod neposrednim nadzorom operativnog djelatnika i koji ispunjava sve svoje obveze i zadaće koje obavlja za pokrovitelja, kao što i pokrovitelj ispunjava svoje obveze prema njemu.

Neslužbeni prikriv (neslužbeni paravan, neslužbena prikrivka, eng. non-official cover) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za prikriv što ga prisvaja pojedinac, skupina ili organizacija neovisno o bilo kakvoj službenoj vezi, tj. vezi s vladom ili vladinim

ustanovama. Npr. neslužbeni prikriv može biti akademski, turistički, trgovinski, itd.

Nesvjesni izvor (eng. unwitting agent) osoba koja u području cilja ili strane zemlje služi kao izvor informacija i/ili kao potpora operativcu u prikrivenim operacijama a da toga nije svjesna, odnosno da to ne zna. Najčešće se kao nesvjesni izvori koriste ugledne osobe kao urednici novina, lokalni političari, itd.

Neugovoreni susret (neplanirani susret, eng. an unscheduled meeting) neuglavljani susret operativca s izvorom (ili osobom angažiranom na operativnim poslovima) upriličen tijekom slijeđenja izvora, a sa ciljem uspostave veze ili predaje žurnih obavijesti.

Neutralne veze (eng. neutral connections) naziv se koristi u (protu)izvještajnom radu za veze operativca koje u pravilu nisu uspostavljene radi prikupljanja obavijesti već se koriste kao prikrivka za izvještajno djelovanje. Vidi: veza, operativac, prikriv.

Nezadovoljnik (eng. disaffected person) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za osobu koja je razočarana ili nezadovoljna sa svojim položajem, statusom ili situacijom, a radi ili ima pristupa tajnim odnosno osjetljivim podacima; takva je osoba pogodna za (protu)izvještajne svrhe, a mogla bi postati izvor ili prebjeg.

O

Obavijest (obavijesni podatak, informacija, eng. information) opći naziv za sve vrste nevrednovanih materijala bez obzira na vrstu izvora i stupanj pouzdanosti, koji se može obraditi i koristiti u proizvodnji izvjesnica. Sa stajališta zaštite podataka, obavijest znači svako znanje koje se može priopćiti, ili pak dokumentacijski materijal bez obzira na njegovu fizičku

formu ili značajke, koji je u vlasništvu vlade, proizveden u ili za vladu, ili je pod nadzorom vlade. "Nadzor" znači ovlasti vladinih ustanova da propisuju pristup obavijestima koje stvaraju ili koje su u njihovom vlasništvu.

Obavijesti za obmanjivanje (materijal za obmanjivanje, eng. deception information, deception material) termin se koristi u potajnim i prikrivenim operacijama. Materijal za obmanjivanje su obavijesti prosljeđene stranoj izvještajnoj službi ili vladi s namjerom da se druga strana obmane ili zavede.

Obavijesna procjena (izvještajna procjena, eng. intelligence assessment) vrsta je obavijesnog proizvoda koji se nalazi u većini analitičkih studija što se bave temama koje su od političke važnosti. Obavijesne procjene proizvod su temeljitih raščlambi predmeta, ali ne pokušavaju predvidjeti buduća zbivanja i njihove posljedice.

Obavijesni podatak - svaki podatak koji izvor dostavlja službi koja ga je angažirala.

Obmana (obmanjivanje, varka, prijevara, eng. deception, deceiving) termin koji ima različita značenja u vojnom taktičkom izvještajnom i protuizvještajnom djelovanju, signalnom izvješćivanju, zaštiti operacija, analizi signala. 1) obmana obuhvaća one mjere što zavode neprijatelja manipuliranjem, iskrivljivanjem ili krivotvorenjem obavijesti i činjenica s namjerom da ga potakne na djelovanje protiv njegova interesa. 2) Obmana u vojnom taktičkom izvještajnom djelovanju znači promišljeno planiranje povezanih aktivnosti s namjerom da se neprijatelju onemogući prikupljanje činjeničnih podataka, a da ga se navede na pogrešne ili krive obavijesti s ciljem postizanja taktičkog iznenađenja. 3) u protuizvještajnom djelovanju naziv se koristi u svezi sa sustavima zaštite automatske obrade

podataka (AOP). Upućuje na situaciju kada se uljez ubaci u sustav AOP, te uz uporabu vlastite opreme maskira kao legitimni korisnik.

Obmana oponašanjem (elektroničke obmane oponašanjem, komunikacijske obmane oponašanjem, eng. imitative deception, imitative electronic deception, imitative communications deception) je ubacivanje u strani komunikacijski kanal sa signalom ili porukama koje oponašaju strane komunikacije a s namjerom da se prevari neprijatelj.

Obmane manipuliranjem (elektroničke obmane manipuliranjem, komunikacijske obmane manipuliranjem, eng. manipulative deception, manipulative electronic deception, manipulative communications deception) u zaštiti komunikacija znači preinaku prijateljskog signala s namjerom da se prevari neprijatelj.

Obmane simuliranjem (elektroničke obmane simuliranjem, komunikacijske obmane simuliranjem, eng. simulative deception, simulative electronic deception, simulative communications deception) djelovanje je s namjerom da se prikažu izmišljene ili stvarne snage kako bi se zavarao protivnik.

Odbačeni izvor (eng. Discard agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za opis izvora koga je odala njegova vlastita služba kako bi zaštitila drugog mnogo vrjednijeg izvora, ili drugi vrjedniji obavijesni izvor.

Ofenzivna funkcija prikrića (ofenzivna funkcija paravana, eng. offense cover) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za opis namjene prikrića. Prikrić ima dvije namjene: obrambenu i ofenzivnu. Ofenzivna funkcija prikrića je da omogućiti

pristup cilju i na druge načine olakša ostvarivanje (protu)izvještajnih zadaća.

Operacija pod krivom zastavom (operacija pod lažnom zastavom, operacija s uporabom stranog identiteta, eng. false-flag operation) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za operaciju ili prikrivenu operaciju kojoj je pokrovitelj jedna vlada, ali se lažnim ili krivim pokazateljima mogućem izvoru ukazuje da je pokrovitelj neka druga vlada čime ga se pokušava jednostavnije i brže pridobiti odnosno vrbovati.

P

Plan prikupljanja izvjesnica (plan prikupljanja obavijesnih podataka, eng. intelligence collection plan) plan za skupljanje obavijesti iz svih raspoloživih izvora kako bi se zadovoljili obavijesni zahtjevi; to je logički plan koji preinačuje bitne elemente obavijesti u zapovijedi ili zahtjeve prema izvorima a za prikupljanjem i dostavom traženih podataka u određenom vremenskom roku.

Političke izvjesnice (eng. political intelligence) jedna od sastavnica strategijskih izvjesnica; političke izvjesnice bave se dinamikom unutarnjih i vanjskih odnosa stranih zemalja, regionalnih grupa, multilateralnim sporazumima i organizacijama te stranim političkim pokretima koji su usmjereni protiv ili mogu imati utjecaja na vlastitu državu. Međunarodni položaj svake države ovisi o čimbenicima kao što su kvaliteta vođa, unutarnja stabilnost i gospodarski položaj, prirodni izvori i radna snaga, vojna sila u odnosu na druge zemlje, njezin položaj u međunarodnoj trgovini, uspješnost u stvaranju saveza protiv mogućih ugroza u budućnosti, itd. Zato se političke izvjesnice odnose i na osnovna načela političkog sustava,

nacionalnu politiku, ustroj vlade, političke procese i odnose, propagandu, izvještajne službe, itd.

Posebni zahtjev za izvjesnicama (posebni izvještajni zahtjev, eng. specific intelligence collection requirement) opći naziv koji se koristi u procesu prikupljanja izvjesnica. Naziv je za uočeni manjak obavijesnih podataka koji se može nadomjestiti samo dodatnim prikupljanjem tih podataka od strane (protu)izvještajnih organizacija; zato je potreban poseban zahtjev radi odobrenja za korištenje obavještajnog sustava u te svrhe.

Poslani izvor (eng. dispatched agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu. Poslani izvor je onaj koji uspostavlja kontakt s protivničkom organizacijom sa tvrdnjom da želi prebjeći a prava mu je namjera ubaciti se u protivničke redove. Vidi: izvor, izvor potpore, izvor utjecaja, dvojna kombinacija, dvojnik, ilegalac, informator, operativna kombinacija, pridobivanje agenata, pridošlica, provala, provaljeni izvor, provokator, suradnička mreža, smutljivac, ubačeni izvor, žrtvovani izvor, vjerodostojnost izvora, pseudonim, posebne operacije.

Posvojeni radnik (kooptirani suradnik, vanjski suradnik, eng. co-opted worker) naziv u tajnom i prikrivenom operativnom radu za stranog državljanina, koji nije dužnosnik ili službenik izvještajne službe svoje zemlje, ali koji toj službi pomaže stalno ili povremeno. Najčešće se radi o dužnosniku u vladi ali može biti i bilo koje druge profesije.

Potajni pothvat (potajna operacija, tajna operacija, eng. clandestine operation) tajna je djelatnost prikupljanja izvjesnica, odnosno provođenje ili podupiranje izvještajne i protuizvještajne djelatnosti od strane ministarstava ili vladinih službi na način da se osigura tajnost ili skrivenost pothvata (naglasak je na

skrivenosti operacija, pothvata, dok je kod prikriivenih pothvata naglasak na skrivenosti identiteta pokrovitelja)

Potvrda obavijesti (eng. confirmation of information) smatra se da je jedna obavijest potvrđena kada je istu obavijest donio drugi izvor koji je neovisan od prvog. Provjera pouzdanosti drugog izvora ključ je za potvrdu prve obavijesti. Ovo je jedna od ključnih aktivnosti trajne naravi koju svaka izvještajno-sigurnosnoga agencija planirati i provoditi.

Potvrđene izvjesnice (korisne izvjesnice, pouzdane izvjesnice, eng. positive intelligence) izraz ima barem dva različita značenja: 1) potvrđene izvjesnice se koristi kao izraz za inozemne izvjesnice da ih se razlikuje od inozemnih protuizvještajnih podataka, 2) neke službe izraz potvrđene izvjesnice koriste za protumačene izvjesnice, tj. da označe gotov izvještajni proizvod.

Pozicija (operativna pozicija, eng. asset) naziv se koristi u tajnom i prikriivenom operativnom radu za svako (po)sredstvo - od osobe, grupe, instrumenta, instalacije, potpore, i sl. - što su na raspolaganju izvještajnoj organizaciji za uporabu u operativne svrhe. Naziv se najčešće koristi za osobu koja je oslonac (protu)izvještajnoj organizaciji, ali nije u potpunosti pod kontrolom službe.

Prikrivene operacije (prikriiveni pothvati, eng. covert operations) pokušaj vlade da utječe na događaje u drugim državama ili područjima bez otkrivanja svoje umiješanosti; pothvati koji se planiraju i izvode tako da sakriju identitet pokrovitelja, odnosno da se omogući vjerodostojno poricanje veze s pokroviteljem. Razlikuju se od potajnih operacija kod kojih je naglasak na skrivenosti samih pothvata. Za razliku od potajnih operacija, prikrivene operacije nisu skrivene po svojoj prirodi već su prerusene u nedužne djelatnosti.

Prikriveno djelovanje (prikriveni pothvati, prikrivene akcije, eng. covert action) Svrha je prikrivenih pothvata da ostvari interese politike pokrovitelja tako da utječe na vlade, događaje, političke procese, medije i javnost u stranoj zemlji ili na nekom području. Prikriveni su pothvati planirani i izvedeni tako da se skrije identitet stvarnog pokrovitelja ili omogući vjerodostojno poricanje veze sa stvarnim pokroviteljem. (Kod potajnih pothvata naglasak je na skrivenosti operacija, a kod prikrivenih na skrivenosti pokrovitelja.)

Prikriveno djelovanje uglavnom obuhvaća četiri vrste operacija:

1. Psihološke operacije ili propagandu:

a) Bijela propaganda ne smatra se prikrivenim pothvatom;

b) Siva propaganda prikriveni je pothvat tajno podupiran uporabom prikrivenih izvora s namjerom da se njezino objavljivanje pripíše nekom nezavisnom izvoru. (*Na primjer financiranje djelovanja Radio Slobodna Europa osigurala je CIA*);

c) Crna propaganda je patvorina s namjerom da se njezino objavljivanje pripíše neprijateljskoj vladi ili protivniku.

2. Političke operacije. Prikriveno pokroviteljstvo i pomoć takvih pothvata kao što su državni udari, ubojstva, i sl. su politički pothvati. Često se koriste i "izvori utjecaja", osobe koje imaju pristupa ključnim političarima i mogu utjecati na njihove odluke.

3. Paravojne operacije. Vrbovanje, obuka, opremanje, savjetovanje ili zapovijedanje gerilskim postrojbama i specijalnim snagama sastavljenim od pripadnika ciljane zemlje.

4. Gospodarstvene operacije. Svrha je takvih pothvata da destabilizira neku vladu napadom na njezino gospodarstvo. Neke su metode: krivotvorenje strane valute; snižavanje svjetske cijene poljoprivrednih proizvoda, biološko uništavanje stranih usjeva, miniranje i uništavanje gospodarskih postrojenja, itd.

Propaganda (promičba, eng. propaganda) svjesno, planski organizirano nastojanje da se kod velikog broja pojedinaca, grupa, zajednica ili pak društava oblikuju ili izmjene neki stavovi, temeljna načela ili uvjerenja, odnosno da ih se potakne na određeno ponašanje, i to u pravilu na ponašanje koje je u interesu onoga tko propagandu planira i provodi; organizirana i smišljena aktivnosti širenja mišljenja, ideja i raspoloženja sa namjerom da ih ljudi usvoje i nadalje postupaju u skladu s njima; bilo koji oblik komunikacije ostvaren sa svrhom podupiranja nacionalnih ciljeva, kojima se utječe na mnijenje, mišljenje, emocije, stavove ili ponašanje neke grupe, a u korist, direktno ili indirektno, "sponzora"; organizirana djelatnost u širenju ideoloških, političkih, znanstvenih, privrednih, religioznih i drugih ideja, mišljenja, znanja i stavova; također je instrument vanjskopolitičke akcije neke države. Vidi: bijela propaganda, siva propaganda, crna propaganda.

Propagandno-psihološke operacije njem. Psychologischer- und Propagandakrieg) - 1. nebojni/nekinetički oblik djelovanja u sukobu niskoga intenziteta koji ostvaruje veliki učinak kod protivničkih snaga. Psihološke se operacije mogu odrediti kao planski uređene operacije za prenošenje selektivnih informacija i poruka ciljanoj publici, odnosno određenim primateljima kako bi se utjecalo na njihove stavove, osjećaje, motive, sustav vrijednosti, identitet, pripadnost zajednici, načela življenja, mogućnosti objektivnog rasuđivanja, te na kraju ponašanja pojedinaca, organizacija ili Vlada. Ovisno o ciljevima koji pogoduju

inicijatoru, nastoji se, ili podržati postojeće stavove i ponašanja, ili oblikovati nova, te na osnovu toga inicirati odgovarajuća ponašanja ciljanih grupacija ili pojedinaca sukladno vlastitim interesima. Naravno, propaganda je aktivnost, u tom slučaju najefikasnija ukoliko je usmjerena socijalnim grupacijama, koji barem dijelom svojih aspiracija tendiraju u pravcu države adresanta. Komunikacijskim sredstvima pogodnim za provođenje propagande moguće je, ne samo tajno utjecati na oblikovanje i predstavljanje stajališta i vrijednosti vlade odnosno pokrovitelja djelovanja u konkretnoj zemlji ili na određenom području, već i pomoći ili otežati položaj političkih vodstava ovisno a interesima pokrovitelja. VIŠI POJAM: sukob niskog intenziteta

Protuizvještajne obavijesti (protuobavijestni podaci, kontraobavještajne informacije, eng. counterintelligence information) obavijesti, bez obzira na podrijetlo (ljudske izvjesnice, komunikacijske izvjesnice, elektroničke izvjesnice) koje imaju vrijednost za protuizvještajnu službu.

Protuizvještajni izvor (protuobavještajni izvor, eng. counterintelligence agent, counterspy) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za osobu, obično vezanu za protuizvještajnu organizaciju, čija je zadaća da otkrije i preduhitri neprijateljske izvore i operativce. Tipični protuizvještajni izvor je dvostruki izvor. Vidi: izvor, dvostruki izvor, dvojniki, prebjeg, krtica.

Protuizvještajno djelovanje (protuizvještajni rad, protuobavjesni rad, protuobavještajno djelovanje, kontraobavještajno djelovanje, eng. counterintelligence) područje djelovanja koje se bavi otkrivanjem prijetnji i protumjerama za zaštitu sigurnosti od ugroze od neprijateljskih izvještajnih službi ili organizacija, te od osoba koje sudjeluju u špijunaži, sabotazama, prevratima ili terorizmu; protuizvještajno djelovanje bavi

se otkrivanjem i uništavanjem učinaka operacija stranih izvještajnih službi te zaštitom obavijesti od špijunaže, osoba od terorizma, instalacija od rušenja i uništavanja.

R

Rad s izvorom - korištenje izvora kao i primjena posebnih/agenturnih metoda i sredstava za potrebe prikupljanje obavijesnih podataka.

Rezident (izvor-rezident, suradnik-rezident, glavni izvor, eng. resident, principal agent) naziv se koristi u prikrivenom operativnom radu za suradnika koji je posebno pripremljen za tajne operacije i zaštićeno komuniciranje. Rezidentu daje poduku, određuje ciljeve i zadaće operativni djelatnik/operativac. Rezident je obučen za pronalaženje, pridobivanje i obuku novih izvora; rezident drži na vezi jednog ili vodi više suradnika kojima daje zadaće po nalogu operativca. Zadaća je zaštita grupe izvora/suradnika s kojima radi posredovanje, odjeljivanje i segmentiranje aktivnosti između operativnog djelatnika i vrbovanih izvora. Vidi: izvor, suradnik, rezidentura, operativac.

S

Sigurnosne izvjesnice (eng. security intelligence) izvjesnice o identitetu, namjerama i mogućnostima neprijateljskih organizacija ili pojedinaca koji jesu ili mogu biti angažirani u špijunaži, diverzijama, prevratnim djelovanjima ili terorizmu.

Sirove izvjesnice (eng. raw intelligence) Prikupljene izvještajne obavijesti koje još nisu pretvorene u izvjesnice. Vidi: izvještajni krug, izvještajne obavijesti.

Siva propaganda (siva promičba, eng. grey propaganda) prikriveni je pothvat tajno podupiran s namjerom da se njezino objavljivanje pripíše nekom nezavisnom izvoru. Vidi: propaganda, prikriveni pothvat.

Slučaj (predmet, eng. case) opći obavjesni naziv rabi se sa dva značenja: 1) slučaj je (protu)izvještajna operacija kao cjelina, tj. u svojoj ukupnosti. 2) slučaj je također i predmet, dokumentacija, o razvoju, metodama i ciljevima neke operacije. Vidi: operacija, časnik za operacije, operativac.

Smutljivac (izvor smutljivac, eng. confusion agent) naziv se koristi u prikrivenim i tajnim operacijama za osobu koja je poslana od pokrovitelja s namjerom da zbuni, unese pomutnju u (protu)izvještajnu organizaciju neke zemlje a ne da prikupi ili prenese obavijesti. Vidi: izvor, izvor potpore, izvor utjecaja, dvojna kombinacija, dvojnik, ilegalac, informator, operativna kombinacija, pridobivanje agenata, pridošlica, provala, provaljeni izvor, provokator, suradnička mreža, ubačeni izvor, žrtvovani izvor, vjerodostojnost izvora, pseudonim, posebne operacije.

Sociologijske izvjesnice (eng. sociological intelligence) jedna od sastavnica strategijskih izvjesnica; inozemne su izvjesnice a bave se istraživanjem naroda, običaja, ponašanja i socijalnih institucija; odnosno, društvenom stratifikacijom, vrijednosnim sustavom, vjerovanjima i drugim značajkama socijalnih grupa. Od posebne su važnosti obavijesti o demografiji (veličina, rasprostranjenost i promjene populacije), javnom mnijenju (stavovi javnosti o pojedinim pitanjima nacionalne sigurnosti i nacionalnog interesa), edukaciji (čimbenik presudan za moguće buduće promjene te gospodarski i politički razvoj), religiji (uloga crkve i religijskih organizacija na nacionalnu psihologiju, javno mnijenje i vladu, posebno u višekonfesionalnim zajednicama), sustavu socijalne skrbi (zdravstvenom, socijalnom osiguranju, socijalnim ustanovama i problemima koji mogu imati utjecaja na stabilnost i snagu nacije).

Suradnička mreža (agenturna mreža, eng. agent net) koristi se u prikrivenom i tajnom operativnom radu za sve izvore - tajne izvore podataka - koji rade po zadacima određene (protu)izvještajne organizacije na teritoriju duge države ili izvore koji djeluju po zadacima jednog obavještajnog centra. Vidi: izvor, suradnik, rezident, rezidentura.

Suradnik (izvor, agent, eng. agent) osoba koja svjesno, tajno, organizirano i kontinuirano prikuplja podatke i obavijesti ili izvršava druge zadaće za potrebe izvještajne organizacije. Suradnik je najviši stupanj povezanosti izvora obavijesnih podataka s (protu)izvještajnom agencijom. U pravilu se suradnikom postaje tek nakon što je izvor, tijekom vremena, pokazao i dokazao svoju korisnost, vjerodostojnost i iskrenost u kontaktima s pokroviteljem te točnost, potpunost i pravovremenost obavijesti koje je tijekom vremena dostavio pokrovitelju. Suradnik praktički ima sva prava kao i operativni djelatnik. Nazivi suradnik i agent koriste se najčešće kao sinonimi. Vidi: izvor.

T

Telemetrijske izvjesnice (eng. telemetry intelligence - TELINT) tehničke i izvještajne obavijesti polučene presretanjem, obradom i raščlambom telemetrijskih podataka o protivničkim zračnim i raketnim letjelicama. Telemetrijske izvjesnice podvrsta su signalnih izvjesnica.

Temeljne izvjesnice (osnovni obavijesni podaci, osnovne obavijesti, eng. basic intelligence) opći naziv za osnovnu činjeničnu građu. Prikupljaju se sabiranjem osnovnih obavijesti što se odnose na zemljopis i politiku, društvo i gospodarstvo, vojni ustroj ali i životopise pojedinaca i kulturu naroda - ukratko sve obavijesti koje se odnose na opću situaciju, bogatstva, sposobnosti i ranjivosti stranih zemalja ili nacija. Ove su obavijesti

presudne jer daju podloge za planiranje, političke odluke i vojne planove.

Teški cilj (teška meta, eng. hard target) cilj koji sa stajališta zaštite raspolaže sa jakim obranom, bilo zbog svoje nedostupnosti i neprepoznatljivosti (u zatvorenim i tajnim društvima) ili zbog jakih mjera zaštite i osiguranja. Vidi: laki cilj.

Točkasto ometanje (područje ometanja, eng. spot jamming) u elektroničkoj borbi, ometanje određene frekvencije ili kanala. Vidi: pojas ometanja, elektroničko ometanje, elektronička borba, ometanje.

Trebam-znati (eng. need-to-know) ni jedna osoba nema pravo na neku povjerljivu obavijest samim svojim položajem, činom ili sigurnosnim odobrenjem; pravilo je da svatko treba znati samo koliko je potrebno. Sigurnosno odobrenje nije dovoljan uvjet za pristup određenim tajnim podacima; što znači da će se pristup određenim povjerljivim obavijestima odobriti samo onim djelatnicima koji u svom radu imaju i potrebu za znanjem te obavijest.

U

Upravljanje kritičnom infrastrukturom predstavlja osiguravanje uvjeta za rad i kontinuirano djelovanje kritične infrastrukture.

V

Veza (eng. connection) naziv se koristi u tajnom i prikriivenom operativnom radu za sustav održavanja odnosa (kontakata) među sudionicima u izvještajnom djelovanju, kao i između ustrojbenih jedinica unutar izvještajno-sigurnosne organizacije, a zasnovan je na tajnosti, sigurnosti i operativnosti. Ovisno o načinu kontaktiranja postoje tri različita oblika veze: osobna, bezlična, posredna veza. Ovisno o razini i vrsti

povezanosti s izvještajno-sigurnosnom organizacijom postoji više vrsta veza: operativna, društvena, suradnička. Vidi: osobna veza, bezlična veza, posredna veza, operativna veza, društvena veza, suradnik.

Vizualni susret naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom radu za susret sudionika u obavještajnom djelovanju, susret koji se ostvaruje posredstvom uspostavljenog međusobnog vidnog kontakta sa ciljem predaje obavijesti dogovorenim signalima.

Vjerodostojnost agenta (vjerodostojno opremanje agenta, vjerodostojno opremanje suradnika, eng. agent authentication) naziv se koristi u potajnom i prikrivenom operativnom radu za tehničko opremanje agenta s osobnim dokumentima poput vozačke dozvole, kreditnih kartica, fotografija, torbi, odjeće kako bi bio sukladan i primjeren svom izmišljenom identitetu. Vidi: agent.

Z

Zaštita kritične infrastrukture obuhvaća sve mjere, radnje, postupke i djelatnosti kojima je cilj osigurati funkcionalnost, neprekidnost i cjelovitost kritičnih infrastruktura kako bi se odvrtila, ublažila ili neutralizirala prijetnja, rizik ili slabost, kao i brzi što poptuniji i učinkovitiji oporavak KI izložene djelovanju jednog ili više rizika tijekom sigurnosne krize i/ili nakon prestanka.

Zaštita obavijesti (eng. information security) postupak osiguranja podataka, informacija i znanja protiv neovlaštenog odavanja; odnosno, učinak nekog sustava vladine politike i postupaka na prepoznavanju, nadzoru i zaštiti od neovlaštenog odavanja i objavljivanja obavijesti za koje su prema zakonu propisane mjere zaštite. Zaštita obavijesti, u vojnoj uporabi, znači: sprečavanje odavanja operativnih

obavijesti u pisanoj, usmenoj ili tiskanoj komunikaciji. Ograničenja se postavljaju prema osoblju i iznošenju operativnih obavijesti kako bi se osiguralo nehotično odavanje podataka protivniku. Vidi: zaštita, zaštita komunikacija, odjeljivanje, sigurnosni spremnik.

Združene izvjesnice (zajedničke izvjesnice, eng. joint intelligence) izraz se koristi u dva značenja: 1) izvjesnice što su ih zajedno proizvele dvije ili više službi jedne države, 2) izvjesnice što su ih proizvele izvještajne službe dvije ili više država.

Zemljopisna ovisnost kritičnih infrastruktura – dvije su kritične infrastrukture zemljopisno međuovisne ukoliko događaj u okruženju dovodi do promjene u statusu obiju kritičnih infrastruktura.

Ž

Živa javka (eng. live drop) naziv se koristi u operativnom radu za osobu koja nesvjesno, bez svog znanja, nosi ili prenosi obavijesti ili materijale između rezidenta i njegova agenta, ili između operativca i njegovog pretpostavljenog. Vidi: javka, susret.

Živa poštanska javka (eng. live letter boxes) u tajnom i prikrivenom operativnom radu naziv za pomoćne agente koji svjesno ili nesvjesno prenose poruke drugim osobama. Vidi: javka, susret.

Živi poštanski sandučić (eng. live letter drops) u tajnom i prikrivenom operativnom radu naziv za pomoćne agente čija je zadaća prijem pošte i prosljeđivanje pošte operativcu. Vidi: susret, javka.

Žrtvovani izvor (žrtvovani suradnik, eng. Burnt agent) naziv se koristi u tajnom i prikrivenom operativnom djelovanju za izvora koji je ili otkriven ili čije je djelovanje ozbiljno ugroženo tako da više nije od koristi. Jedan izvor se svjesno žrtvuje s namjerom da se zaštiti drugi

važniji, vrjedniji, ili "produktivniji" izvor. Vidi: izvor, izvor potpore, izvor utjecaja, dvojna kombinacija, dvojnik, ilegalac, informator, operativna kombinacija, pridobivanje agenata, pridošlica, provala, provaljeni izvor, provokator, suradnička mreža, smutljivac, ubačeni izvor, vjerodostojnost izvora, pseudonim, posebne operacije.

Korištena literatura:

1. W. Wilson: Dictionary of the United States Intelligence Services
2. Dictionary of Military terms. US Department of defence, Introduction by Charles Messenger.
3. B. W. Watson, et al. - United states intelligence. An Encyclodedia
4. M. Alekseev "Leksika ruskoj razvetki" (1996)
5. Slovar razvedivatelnih terminov, Moskva (1995).
6. Mario Mikolić: „Diplomatski protokol“, MATE, Zagreb, 1995.
7. Božidar Javorović, Terorizam, Policija i sigurnost, broj 1-2/97, MUP RH, Zagreb, 1997.
8. L. D. Carl: The CIA Insider's Dictionary of US and Foreign Intelligence, Counterintelligence & Tradecraft; Limited Frst Version, NIBC Press, 1996.
9. Glavni stožer OS RH: Njemačko-Hrvatski/Hrvatsko-Njemački vojni rječnik, Zagreb, 2006.
10. E. Kahana: Historical Dictionary of Israeli Intelligence, The Scarecrow Press, 2006.
11. Pravilnik o metodologiji za izradu analize rizika poslovanja kritičnih infrastruktura, dostupan na: <http://www.propisi.hr/print.php?id=12643>

12. T. Thornton - Terror as a Weapon of Political Agitation, u knjizi: Eckstein (ed.) - Internal War, New York, 1964.
13. H. Roewer, S. Schaefer, M. Uhl: „Lexicon der Geheimdienste im 20. Jahrhundert“, Herbig, Muenchen 2003.
14. Željko Sačić: „Organizirani kriminalitet u Republici Hrvatskoj“, MUP RH, Zagreb, 1998.
15. Kriptografija, SSNO, Beograd, 1977.
16. J. B. Bell - Transnational Terror, AEI-Hoover Studies No. 17, Washington, 1975. god.
17. www.mi5.gov.uk
18. www.mi6.gov.uk
19. www.gchq.gov.uk
20. www.verfassungsschutz.de
21. www.bundesnachrichtendienst.de
22. www.enciklopedija.hr
23. Miroslav Tuđman: Informacijska znanost i izvjesnice; Informatologija, Vol 35, broj 4, 2002., str. 244.-251. (https://www.researchgate.net/publication/281107761_Informacijska_znanost_i_izvjesnice)
24. Shlomo Shpiro (2021) Israeli Intelligence and the Coronavirus Crisis, International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, 34:1, 1-16, DOI: 10.1080/08850607.2020.1805711